

INFORMACIJOS PRIEINAMUMO SAMPRATA IR POREIKIS

1. MOKYMŲ PROGRAMŲ ĮVADAS

Informacijos skaitmenizavimui įgaunant pagreitį itin didelė dalis visuomenei aktualios informacijos tampa pasiekama naudojantis išmaniosiomis technologinėmis priemonėmis. Dėl to problemų kyla vienai jautriausių visuomenės dalių – skirtingas negalias turintiems asmenims:

- neregiamas arba regos sutrikimų turintiems asmenims;
- kurtiesiems arba klausos sutrikimų turintiems asmenims;
- judėjimo negalią turintiems asmenims;
- kalbos sutrikimų turintiems asmenims;
- jautrumą šviesai ir atvaizdams turintiems asmenims.

Pažymėtina, kad net tokie aktualūs ir plačiai naudojami bei privalomai įprasti procesai ir elektroninės paslaugos, kaip asmens tapatybės nustatymas, įvairių sričių elektroninėms paslaugoms gauti reikalingų formų pildymas, registracija į gydymo įstaigas ir savarankiška informacijos paieška, šiuo metu Lietuvos viešojo sektoriaus institucijų interneto svetainėse ne visuomet atitinka taikomus prieinamumo reikalavimus, o įvairaus interneto svetainėse skelbiamo turinio rengėjai nėra išsamiai susipažinę su tokios informacijos prieinamumo reikalavimais. Atsižvelgiant į tai Informacinės visuomenės plėtros komiteto užsakymu buvo parengti Interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo užtikrinimo nuotoliniai mokymai, kuriuos sudaro 4 (keturios) savarankiško mokymosi programos:

1. Informacijos prieinamumo samprata ir poreikis;
2. Teisinis reguliavimas;
3. Prieinamo turinio kūrimas;
4. Testavimo priemonės ir jų naudojimas.

Parengti mokymai yra skirti didinti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir prižiūrinčių įstaigų interneto svetaines ir mobiliąsias programas žinias apie informacijos prieinamumo reikalavimus, taikomus minėtoms interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms. Mokymai taip pat gali būti aktualūs ir kitose technologijų srityse dirbantiems specialistams,

negalią turintiems asmenims bei visiems, kam gali būti aktuali su prieinamumu susijusi informacija.

Pagrindiniai šioms mokymams keliami uždaviniai:

- apibrėžti informacijos prieinamumo sąvoką, paaiškinti jos aktualumą ir naudą;
- pristatyti ir paaiškinti šiuo metu taikomus interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo reikalavimus;
- supažindinti su pagrindinėmis prieinamo turinio kūrimo sritimis ir akcentuoti svarbiausius šio turinio kūrimo aspektus;
- pristatyti priemones, skirtas įvertinti interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo reikalavimų atitikimą.

2. MOKYMŲ PROGRAMOS APRAŠAS

2.1. Mokymų programos tikslai ir uždaviniai

Šios mokymų programos tikslas – supažindinti mokymų dalyvius su informacijos prieinamumo samprata, jos poreikiu bei informacijos prieinamumo nauda. Taip pat, šiais mokymais yra siekiama supažindinti su dažniausiai pasitaikančiomis informacijos prieinamumo klaidomis.

Uždaviniai:

- supažindinti su informacijos prieinamumo samprata;
- paaiškinti, iš kur atsiranda informacijos prieinamumo poreikis ir kokia yra informacijos prieinamumo nauda;
- supažindinti su dažniausiai pasitaikančiomis informacijos prieinamumo reikalavimų klaidomis.

2.2. Mokymų programos turinys

Mokymų programos turinį sudaro ši informacija:

- specialistų ir naudotojų grupių, kuriems aktuali ši mokymų programa, sąrašas;
- pagrindiniai aspektai, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį rengiant turinį;
- pavyzdžiai, dėl dažniausiai pasitaikančių klaidų, kuriant prieinamą turinį.

2.3. Tikslinė grupė, kuriai skirta ši mokymų programa

Ši mokymo programa skirta valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų valstybės tarnautojams ir darbuotojams, prižiūrintiems įstaigos interneto svetaines ir mobiliąsias programas, bei susijusias paslaugų teikiantiems išorės specialistams – paslaugų tiekėjams:

- projektų vadovams;
- programuotojams;
- turinio rengėjams;
- dizaineriams;
- testuotojams;

- kitiems specialistams, kuriems ši informacija gali būti aktuali.

2.4. Įgyjamos žinios ir gebėjimai susipažinus su šia programa

Mokymų programoje supažindinama su pagrindiniais aspektais, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį rengiant prieinamą turinį. Susipažinę su mokymų programa mokymų dalyviai galės patys paruošti dalį turinio ir/ar patikrinti kitų specialistų atliktą darbą.

3. MOKYMŲ PROGRAMOS DALYKO APRAŠYMAS

Didinant interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo lygį yra užtikrinamas aktualios viešosios informacijos pasiekiamumas visoms jos naudotojų grupėms, tarp jų ir asmenims turintiems skirtingas negalias. Dėl to yra svarbu pasiekti kad didžioji dalis valstybės ir savivaldybių institucijų interneto svetainių ir mobiliųjų programų būtų pilnai prieinamos bei šalintų pasitaikančius neatitikimus prieinamumo reikalavimams dėl kurių, neįgalumą turintiems asmenims gali būti sunku ar kartais neįmanoma pasiekti jiems reikiamos informacijos.

3.1. Informacijos prieinamumo samprata

Informacijos prieinamumas reiškia, kad interneto svetainės ir mobiliosios programos yra kuriamos ir pritaikomos taip, kad jomis galėtų naudotis visi, taip pat ir asmenys turintys skirtingas negalias. T.y., kad minimas priemonės ir technologijas naudojančys asmenys lengvai ir be specialių pastangų galėtų suvokti ir tinkamai suprasti pateikiamą informaciją: naršyti, naviguoti ir kitaip sąveikauti interneto svetainėje ar mobilojoje programoje.

Informacijos prieinamumas apima visus asmenis, tarp jų ir asmenis turinčius skirtingas negalias, kurios turi įtakos naudojimuisi interneto svetainėmis ar mobiliosiomis programomis, įskaitant anksčiau įvado dalyje aptartas negalias: klausos, pažinimo, neurologines, fizines, vizualines ir kitas.

Siekiant užtikrinti reikiamą informacijos prieigą asmenims su negalia, yra kuriamos įvairios pagalbinės technologijos (programinės ir techninės įrangos), kurios palengvina naršymą interneto svetainėje ar naudojimąsi mobiliąja programa, o naudotojo sąveiką sąveikauja su pateikiamu turiniu. Minėti įrankiai yra: ekrano skaitytuvai, alternatyviosios klaviatūros ir (arba) valdymo blokai, ekrano didintuvai, akių judesių stebėjimo įrankiai (tai kameros, leidžiančios sekti akių judesius. Sistema nustato į kurią ekrano vietą asmuo žiūri. Akių judesių stebėjimo įranga leidžia lengvai valdyti kompiuterį, nes žvilgsnis pakeičia klaviatūros ir pelės funkcijas) ir kita. Šios pagalbinės priemonės padeda naršyti ir bendrauti interneto erdvėje. Interneto svetainės ir mobiliosios programos, kurios nėra suderinamos su pagalbinių technologijų įrankiais, sukelia žmonėms, tarp jų ir neįgaliesiems, iššūkius ir kliūtis bei atgraso nuo naudojimosi interneto erdve.

3.2. Informacijos prieinamumo poreikis ir nauda

Prieiga prie informacijos ir komunikacijos technologijų, įskaitant internetą, Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje (angl. Committee on the Rights of Persons with Disabilities) apibrėžiama kaip pagrindinė žmogaus teisė. Tai ypač aktualu dabartiniame kontekste, kuomet informacijos sklaida ir panaudojimas internete tampa būtinybe daugelyje visuomenės ir valstybės veikimo sričių.

Europos Sąjungos ir nacionaliniai teisės aktai informacijos prieinamumo reikalavimus taiko visoms viešojo sektoriaus institucijų valdomoms interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms, o 2018 m. spalio 11 d. Komisijos įgyvendinimo sprendime (ES) 2018/1524, papildomai įvardinamos ir kelios prioritetinėmis laikomos viešojo sektoriaus institucijų teikiamų paslaugų sritys: socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros, transporto, švietimo, užimtumo ir mokesčių, aplinkos apsaugos, poilsio ir kultūros, būsto ir komunalinių patogumų, viešosios tvarkos ir saugumo bei kitos, kurių informacijos prieinamumas interneto svetainėse ir mobiliosiose programose yra ypač svarbus.

Informacijos ir viešojo sektoriaus institucijų teikiamų paslaugų daugeliui žmonių, kaip ir asmenims turintiems negalią yra labai svarbus. Neįgaliesiems tai ne tik būdas gauti aktualias valstybės teikiamas paslaugas ar gauti prieigą prie reikiamos informacijos, pagal svarbius gyvenimo įvykius tokius kaip edukacijos gavimo, vaiko gimimo, darbinės veiklos bei reikiamų gydymo paslaugų gavimo, bet kartu neįgaliesiems tai yra ir būdas socializuotis. Informacijos prieinamumas ypatingai palaiko lygiavertį neįgaliųjų asmenų įsitraukimą ir užtikrina jų integraciją visais visuomenės veikimo aspektais.

Informacijos prieinamumo kontekste taip pat atskirai paminėtinas šiai dienai itin aktualus aktyvus neįgaliųjų integracijos į darbo rinką aspektas. Didžiąjai daliai veiklų tariant nuotolinėmis, darbo rinka gali pasiūlyti kur kas daugiau darbo vietų asmenims su negalia.

Taip pat akcentuotina, kad nors galiojantis teisinis reglamentavimas verslo sektoriui kol kas prieinamumo reikalavimus pateikia kaip rekomenduotinus, tačiau lygiavertis informacijos prieinamumas visoms visuomenės grupėms, gali būti ženklus indėlis siekiant geresnių įmonės veiklos rezultatų. Tai pagerina vartotojo patirtį ir pasitenkinimą, garsina prekės ženklą, skatina naujoves ir plečia gaminamų prekių ar/ir paslaugų pasiekiamumą platesniam vartotojų ratui rinkoje.

3.3. Dažniausiai pasitaikantys informacijos prieinamumo reikalavimų neatitikimai

Kuriant prieinamą turinį, reikėtų vadovautis keturiomis pagrindinėmis gairėmis (turinys turi būti suvokiamas, galimas naudoti, suprantamas ir tvarus), kurios užtikrintų, kad naudojimasis internete pateikiama informacija būtų prieinamas visiems, tarp jų ir neįgaliems asmenims, turintiems regėjimo, klausos, kalbos, suvokimo, kitų fizinių ar/ir neurologinių negalių. Šiems žmonėms turi būti užtikrinta galimybė suvokti ir suprasti visą interneto svetainėse ir mobiliosiose programose pateikiamą informacinį turinį, jį naršyti ir pagal poreikį – čia skelbti sau aktualų turinį bei laisvai komunikuoti interneto erdvėje.

Kuriant prieinamą turinį, turi būti užtikrinta, kad jis bus:

1. Suvokiamas – informacija ir naudotojo sąsajos komponentai naudotojui turi būti pateikti suvokiamu būdu, t. y. turi būti pateikiami taip, kad šie galėtų juos aiškiai suprasti. Pavyzdžiui, bet kurios netekstinės informacijos alternatyvųjį tekstą reikia pateikti taip, kad jis galėtų būti keičiamas į kitas asmenims reikiamas pateikimo formas, tokias kaip pateikimas didesniu šriftu, Brailio raštu, simboliais, supaprastinta kalba ar garsu. Informacija negali būti sunkiai ar visai neprieinama informacijos prieinamumui aktualiems pojūčiams – klausos, regėjimo, lytėjimo. Šiuo atveju, labiausiai akcentuoti reikėtų regėjimo ir klausos pojūtį, kurie yra kritiniai, norint naudoti internete pateikiamą turinį

Pagrindiniai suvokiamo turinio kūrimo aspektai:

- alternatyviojo teksto netekstiniam turiniui pateikimas;
- antraščių ir kitų alternatyvų multimedijos (pvz., animacijos, grafikos, garso) failams pateikimas;
- turinio, kuris neprarasdamas prasmės galėtų būti pateikiamas įvairiomis formomis, įskaitant pagalbines technologijas;
- sudarykite galimybę vartotojams lengvai matyti ir girdėti turinį.

2. Galimas naudoti – vartotojo sąsajos komponentai ir navigacija turi logiškai veikti. Vartotojai turi turėti galimybę lengvai suprasti ir valdyti sąsają. Pavyzdžiui, visą funkcionalumą reikia sukurti taip, kad jį būtų galima valdyti klaviatūra ir naudotojui skirti pakankamai laiko perskaityti ir pasinaudoti interneto svetainės ar mobiliosios programos turiniu. Navigacija negali reikalauti veiksmo, kurio vartotojas negali atlikti.

Kaip kurti galimą naudoti turinį:

- visas funkcijas sukurkite taip, kad jomis naudotis galima būtų naudojant tik klaviatūrą;
- funkcijas sukurkite taip, kad būtų suteikta vartotojams pakankamai laiko perskaityti ir naudoti turinį;
- nenaudokite turinio, kuris gali sukelti epilepsiją ar traukulius (pvz., labai ryškūs ir mirgantys video filmukai);
- suteikite visą įmanomą pagalbą vartotojams naršyti ir rasti turinį.

3. Suprantamas – informacija, kaip ir vartotojo sąsaja, turi būti lengvai suprantama. Turinys ir informacijos pasiekimo operacijos privalo būti lengvai suvokiamos ir pasiekiamos. Pavyzdžiui, tekstas turi būti lengvai įskaitomas, o tinklalapio puslapių pateikimas ir valdymas turi būti nuspėjami.

Kaip kurti lengvai suprantamą turinį:

- padarykite tekstą lengvai skaitomą ir suprantamą;
- pasirinkite, kad turinys atrodytų ir veiktų suprantamai;
- pasistenkite padėti vartotojams išvengti klaidų ir jas ištaisykite.

4. Tvarus – turinys privalo būti pakankamai tvarus ir adaptyvus, kad jį patikimai galėtų nuskaityti įvairios vartotojų naudojamos priemonės, įskaitant ir pagalbines technologijas. Tobulėjant technologijoms, turinys ir toliau turėtų išlikti pasiekiamas vartotojams.

Kaip kurti tvarų turinį:

- maksimizuokite suderinamumą su esamais ir būsimais naudotojo įrankiais.

Šiai dienai dalis turinio kūrėjų nepakankamai dėmesio skiria šių gairių pritaikymui, kuriant prieinamą turinį o ignoruojant bent vieną iš jų, negalią turintys vartotojai negali kokybiškai ir patogiai naudotis interneto svetaine ar mobiliąja programa bei gauti jiems reikiamą informaciją ir paslaugas.

Daugiau informacijos apie prieinamo turinio kūrimo gaires rasite „Žiniatinklio turinio prieinamumo gairės 2.1“ (ang. Web Content Accessibility Guidelines 2.1) dokumente. Prieiga prie dokumento internetu: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>

4. MOKYMŲ PROGRAMOS APIBENDRINIMAS

Sparčiam informacijos skaitmenizavimui ir pažangių technologijų vystymui tampant esminių šiandieninės visuomenės veikimo prioritetu, informacijos prieinamumas taip pat virsta neatsiejamu visuotinės pažangos kūrimo elementu ne tik technologinėje bei socialinėje plotmėje, bet ir bendrai vertinamas kaip lygiavertės sąveikos ir įtraukaus dialogo tarp skirtingų visuomenės grupių užtikrinimo garantų. Todėl Informacijos prieinamumo didinimo pažanga turi vykti lygiaverčiai technologinei ir padėti kiekvienam visuomenės nariui pilnai dalyvauti vykstančiuose visuomenės bei valstybės valdymo procesuose. Vienas iš esminių prieinamumo didinimo pažangos aspektų – tinkamo supratimo ir reikiamų žinių šioje srityje gilinimas, t. y. tiesiogiai su interneto svetainių ir mobiliųjų programų kūrimu ir administravimu dirbančių specialistų bei kitų suinteresuotų grupių mokymas. Atsižvelgiant į tai, šios mokymų programos mokymų medžiaga leidžia susipažinti su Informacijos prieinamumo sąvoką, formuoti aktualų supratimą apie informacijos prieinamumo svarbą ir naudą negalią turintiems asmenims bei bendrai visoms visuomenės grupėms. Sudaro galimybę įvertinti ir tinkamai suprasti aktualiausius ir dažniausiai pasitaikančius informacijos prieinamumo reikalavimų neatitikimų aspektus.

5. NAUDOTI INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Mokymų programos medžiaga parengta naudojantis šiuose teisiniuose dokumentuose pateikiama informacija:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobilioms programoms“, prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3FB3953EFFDC/asr>

2. Žiniatinklio turinio prieinamumo gairės 2.1 (ang. Web Content Accessibility Guidelines 2.1), prieiga internetu: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>

3. 2018 m. spalio 11 d. Komisijos įgyvendinimo sprendimas (ES) 2018/1524, prieiga internetu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D1538>

4. Lietuvos viešojo sektoriaus institucijų interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo stebėsenos ataskaita, prieiga internetu: https://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/Veikla/Veiklos_sritys/Interneto%20svetaini%C5%B3%20prieinamumas/Ataskaitos%20dokumentas.pdf